

# Józef Zabielski

---

## „Dwaj ludzie z Galicji. Koncepcja osoby ludzkiej według Ludwiga von Misesa i Karola Wojtyły”, Jacek Gniadek, Warszawa 2011 : [recenzja]

---

Nurt SVD 44/2 (128), 339-345

---

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## Recenzja

**Jacek Gniadek SVD**, *Dwaj ludzie z Galicji. Koncepcja osoby ludzkiej według Ludwiga von Misesa i Karola Wojtyły*, Fijorr Publishing, Warszawa 2011, 334 s.

Działanie człowieka ma charakter twórczy, zmienia rzeczywistość otaczającego nas świata. Ludzka aktywność przyjmuje różne formy i zakresy znaczeniowe. Wśród wielu z nich istnieje „przestrzeń społeczno-ekonomiczna”, której dokonania mają także wymiar moralno-kulturowy. Moralność owej „przestrzeni” ludzkiej aktywności osadzona jest na normie prawa oraz dwóch fundamentalnych zasadach – sprawiedliwości i miłości. W historycznym rozwoju świata i ludzkości rozumienie tych zasad oraz sposób odnoszenia się do nich był różny. „Zagadnienie sprawiedliwego porządku we wspólnocie – pisze papież Benedykt XVI – z historycznego punktu widzenia, weszło w nową fazę, gdy uformowało się społeczeństwo przemysłowe XIX wieku. Powstanie nowoczesnego przemysłu zburzyło stare struktury społeczne, a wzrost liczby otrzymujących wynagrodzenie spowodował radykalne zmiany w układzie stosunków społecznych, w których decydującą kwestią stał się stosunek między kapitałem i pracą – kwestia ta w takiej formie wcześniej nie była znana” (*Deus Caritas est* 26). Od tego czasu zagadnienie to zajmuje też szczególne miejsce w nauczaniu Kościoła, o czym świadczą dokumenty papieży: Leona XIII, Piusa XI, Jana XXIII, Pawła VI i Jana Pawła II. Powstawały też różne stowarzyszenia, federacje oraz zgromadzenia zakonne, podejmujące problem sprawiedliwości społecznej oraz sposoby jej realizacji.

Sposób i skuteczność przemian w wymiarze społeczno-ekonomicznym uwarunkowane jest rozumieniem człowieka i jego życiowych funkcji. Historia ukazuje zróżnicowane koncepcje osoby ludzkiej oraz jej roli w kształtowaniu „przestrzeni społeczno-ekonomicznej”. Na przełomie XIX i XX wieku charakterystycznym badaczem w zakresie filozofii osoby i jej zaangażowania w życie ekonomiczne był Ludwig von Mises (1881-1973), reprezentujący austriacką szkołę ekonomiczną. Jego zainteresowania koncentrowały się wokół problematyki filozoficzno-ekonomicznego liberalizmu oraz rozpatrywanych w tym wymiarze relacjach między kapitałem i wolnym rynkiem. Problemy podejmowane przez tego uczonego oraz sposób ich interpretacji i wynikające wnioski stanowią charakterystyczną zbieżność z tezami ogłoszonymi w ramach współczesnej społecznej nauki Kościoła. Na na-

uczanie Kościoła katolickiego w tym względzie po II Soborze Watykańskim w sposób szczególny wpłynął polski filozof – personalista ks. Karol Wojtyła (1920-2005), późniejszy papież Jan Paweł II. Ci dwaj autorzy – naukowcy i społeczni aktywiści XX wieku – prezentują zbieżne koncepcje osoby i jej funkcji społeczno-ekonomicznych. Ich pojmowanie ludzkiej aktywności oraz jej aksjologiczno-twórcze znaczenie koncentruje się wokół ideowych założeń pojmowania człowieka jako bytu osobowego. Analizę koncepcji osoby i jej aktywności w wymiarze społeczno-ekonomicznym w ujęciu tych dwóch galicyjskich myślicieli XX wieku podjął dr Jacek Gniadek SVD w swej książce *Dwaj ludzie z Galicji. Koncepcja osoby ludzkiej według Ludwiga von Misesa i Karola Wojtyły* (Warszawa 2011).

Rozprawa ta, licząca 335 stron tekstu, została podzielona na pięć rozdziałów. Analizy Autora poprzedza przedrukowany artykuł Ch. Westleya, profesora ekonomii na Jacksonville State University, zatytułowany *Dwaj ludzie z Galicji*, który ukazuje zarysy biografii dwóch tytułowych postaci oraz ich zainteresowania osobą ludzką w wymiarze ontyczno-egzystencjalnym i społeczno-ekonomicznym. Tego rodzaju charakterystyka stanowi historyczno-kulturowe wprowadzenie do podejmowanej problematyki oraz uzasadnienie jej merytorycznej wartości od strony filozoficzno-teologicznej i społeczno-moralnej. Odniesienia zaś, zarówno do ówczesnej (L. von Misesa i K. Wojtyły), jak i do współczesnej nauki Kościoła na ten temat, ukazują wymiar teologiczno-eklezyjalny podejmowanych w książce zagadnień.

Rozdział pierwszy został zatytułowany *Racjonalność i logika ludzkiej działalności*. Ta część pracy stanowi wprowadzenie w podejmowane zagadnienie od strony analizy i wartościowania ludzkiego działania w kategoriach filozoficzno-teologicznych. Autor scharakteryzował najpierw celowość ludzkiego działania, następnie subiektywność ludzkich wyborów, w ostatniej zaś części skupił się na analizie pracy jako środka „do wyeliminowania dyskomfortu”. Rozwijając tytułowy problem, w drugim rozdziale podjęte zostało zagadnienie: *Ludzka kooperacja i racjonalność rynkowej ekonomii*. Całość analiz tego rozdziału skupia się na trzech problemach: podział pracy, jednostka w społeczeństwie kontraktowym oraz nieracjonalność socjalistycznego planowania i interwencyjnych zarządzeń. Trzeci rozdział omawianej rozprawy nosi tytuł *Godność osoby ludzkiej w wolnej ekonomii*. Rozwijając tak sformułowany problem, Autor analizuje trzy zagadnienia: personalistyczne podstawy ekonomii, granice ludzkich wyborów oraz transcendencja i uczestnictwo. Zagadnienia analizowane w tych trzech pierwszych rozdziałach dadzą się sprowadzić do jednego tematu: *Człowiek i jego*

*działanie w przestrzeni społeczno-ekonomicznej*. Problematyka bowiem tu podejmowana koncentruje się wokół osoby ludzkiej jako działającego podmiotu, z odniesieniem do „przestrzeni społeczno-ekonomicznej”.

Dwa kolejne rozdziały odnoszą się do szczególnych form wymienionej „społeczno-ekonomicznej przestrzeni”, jakimi są: społeczeństwo wolnorynkowe oraz kapitalizm. Rozwijając te zagadnienia, Autor czwarty rozdział zatytułował *Wspólnotowy charakter powołania ludzkiego w społeczeństwie wolnorynkowym*. Rozważa tu następujące zagadnienia: powołanie do przedsiębiorczości, społeczny wymiar własności prywatnej oraz dobro wspólne. W piątym, ostatnim rozdziale recenzowanej pracy podjęto zagadnienie noszące tytuł *Życie ekonomiczne w kapitalizmie*. Analizując życie ekonomiczne w tej formie ustroju ekonomiczno-politycznego, J. Gniadek rozwija trzy kwestie: rola wolnego rynku, zadania państwa oraz moralność i ekonomia. Rozdział ten, zamykający całość prowadzonych w pracy analiz, stanowi swoiste podsumowanie refleksji nad aksjologicznym wymiarem i zasadnością działań ekonomicznych w systemie kapitalistycznym.

W *Zakończeniu* Autor dokonał podsumowania całości przeprowadzonych analiz, ze wskazaniem roli i znaczenia teorii ekonomicznej L. von Misesa w odniesieniu do chrześcijańskiego personalizmu, reprezentowanego zwłaszcza przez Karola Wojtyłę – Jana Pawła II. We wnioskach dał odpowiedź na tytułowy problem podjętego w pracy zagadnienia.

Poznanie treści książki Jacka Gniadka pozwala stwierdzić, że bardzo jest to aktualna i oryginalna monografia z zakresu personalistycznej interpretacji ludzkiej aktywności w wymiarze społeczno-ekonomicznym. Podejmuje niezwykle ważny problem, zwłaszcza w kontekście rozwijającej się współcześnie depersonalizacji ludzkiej pracy oraz jej efektów ekonomicznych. Dochodzące coraz bardziej do głosu wyłącznie materialistyczne znaczenie pracy człowieka nastawionej na zysk pieniężny wymaga pogłębionej analizy filozoficzno-teologicznej. O aktualności podjętego w pracy problemu świadczą ciągle przywoływane i dyskutowane zagadnienia dotyczące ustroju społeczno-gospodarczego, z podkreśleniem praw i obowiązków rządzących i podwładnych. Ważność tej problematyki w wymiarze teologiczno-społecznym podkreślił papież Benedykt XVI w swoim przemówieniu do uczestników 15. sesji plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych obradującej w Rzymie w dniach 1-5 maja 2009 roku. Ojciec święty podkreślił, że godność osoby ludzkiej i prawa człowieka to kwestie centralne w trosce o dobro ludzkości. Prawa człowieka stanowią podstawową treść nauki społecznej Kościoła, którego zadaniem jest ich promowanie

w wersji „oczyszczonej wiarą”. Wpisując się trafnie w tę problematykę, Autor omawianej rozprawy podjęty w niej problem ukierunkował na wyjaśnienie miejsca i roli osoby ludzkiej w rozwoju materialno-ekonomicznym. Zawarte jest tu merytorycznie ważne i podstawowe w teologii moralnej i etyce filozoficznej zagadnienie osoby ludzkiej i jej działania w dziedzinie życia społeczno-gospodarczego. Podtytuł książki określa jej zakres tematyczny i źródłowy, jak też punkt widzenia analizowanej problematyki. Jacek Gniadek przeprowadził merytorycznie pogłębione analizy ludzkiego działania oparte na subiektywnej teorii wartości, co stanowi punkt wyjścia do uzgodnienia dwóch ważnych wymiarów życia człowieka – sfery moralnej i sfery gospodarczej. Autor dowodzi, że ludzkie działanie oparte jest na fundamentalnej prawdzie personalizmu chrześcijańskiego, ukazującej niezbywalną godność każdego człowieka, która – w postaci normy personalistycznej – domaga się afirmacji każdej osoby ludzkiej ze względu na nią samą.

Takie podejście Autora do rozwiązania podjętego w pracy zagadnienia charakteryzuje się badawczą dojrzałością oraz swoistą oryginalnością, co nadaje pracy szczególną wartość merytoryczną. Książd Gniadek prowadzi swe analizy przez odwołanie się do metody personalistycznej, której podstawową zasadą hermeneutyczną jest osoba ludzka brana w swej ontologicznej i egzystencjalnej złożoności. Od strony formalnej metoda ta pozwala ująć doświadczenie osobiste jako doświadczenie wspólnoty osób – człowieka i Boga – zarówno w wymiarze wertykalnym, jak i horyzontalnym. Na płaszczyźnie zaś epistemologicznej podejście personalistyczne umożliwia opisanie i zidentyfikowanie przeżycia ludzkiego działania przy użyciu niektórych metod fenomenologii, socjologii i ekonomii. Od strony analizy treści podjętej problematyki, metoda ta pozwala ukazać kolejne fazy myślenia naukowotwórczego, takie jak: weryfikacja fenomenologicznie opisanego ludzkiego działania „w przestrzeni społeczno-ekonomicznej”, jego obiektywizację i wartościowanie w świetle danych Objawienia i nauki Kościoła, oraz ustalenie praktycznych norm aktualizacji moralnego postępowania człowieka w badanym aspekcie. Zastosowanie tej metody pozwoliło Autorowi pracy uniknąć subiektywnych interpretacji i dokonać ciekawego opracowania rozwoju człowieka i ludzkiej wspólnoty w dziedzinie życia społeczno-gospodarczego. W ten sposób ubogacił on dotychczasowe metody naukowych badań tej problematyki w zakresie chrześcijańskiego personalizmu w jego odniesieniu do moralności ekonomii.

Personalistyczna koncepcja przejawia się w całości omawianej pracy księdza Gniadka. Wzmacnia to merytoryczną wartość przepro-

wadzonej analizy i teologiczno-moralnej interpretacji ludzkiej działalności w dziedzinie społeczno-ekonomicznej. Ten punkt widzenia daje się zauważyć w wyeksponowaniu moralnej wartości tej formy ludzkiej aktywności oraz roli ekonomii i gospodarki w realizacji praw osoby ludzkiej. Autor pracy, analizując filozoficzno-ekonomiczną myśl L. von Misesa i K. Wojtyły w kontekście ówczesnych uwarunkowań naukowo-badawczych w tym zakresie, ukazał społeczno-moralną wartość teorii przedstawiciela austriackiej szkoły w ekonomii i jej odniesień do personalizmu prezentowanego przez Karola Wojtyłę – Jana Pawła II. Odnosi się to zwłaszcza do aksjologiczno-prawnych możliwości zastosowania teje ekonomicznej teorii w rozwoju społeczeństwa wolnorynkowego oraz ustalenia zasad życia ekonomicznego w kapitalizmie. Całość tych analiz i wniosków sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, na ile filozoficzno-ekonomiczna koncepcja L. von Misesa służy dobru osoby i jej rozwojowi jako jednostki i bytu społecznego. W konsekwencji stanowi to próbę interpretacji działalności społeczno-ekonomicznej w chrześcijańskim rozumieniu oraz jej normatywnego znaczenia w życiu Ludu Bożego. Mając na względzie dane Objawienia oraz doktrynę Kościoła – zwłaszcza nauczanie społeczne papieża Jana Pawła II – Autor omawianej rozprawy zaprezentował merytoryczne i treściowe podstawy przyjęcia teorii L. von Misesa w ramach chrześcijańskiej myśli społecznej. Zostały też wskazane możliwości i sposoby praktycznego zastosowania teje teorii w życiu chrześcijan, zwłaszcza w polityce społecznej. Tym samym ks. Jacek Gniadek ukazał, że polityka społeczno-ekonomiczna stanowi moralne wyzwanie skierowane do poszczególnych chrześcijan i całego Kościoła. Jako społeczno-moralny normatyw, „przestrzeń społeczno-ekonomiczna” ma swój przedmiot i podmiot, a realizowany jest on w poszczególnych czynach, mających konkretne postacie i formy. Rozumienie i realizacja tego normatywu winne być dostosowane do konkretnej sytuacji i uwarunkowań życia ludzi danego czasu i miejsca. Tak pojmowana postawa wobec działalności społeczno-ekonomicznej jawi się jako charakterystyczna rzeczywistość religijno-moralna, stanowiąca przedmiot pogłębionej analizy teologicznej.

W uzasadnieniu tej koncepcji społeczno-ekonomicznej polityki oraz jej normatywnego wymiaru od strony podmiotu Autor odwołuje się do moralnych podstaw ludzkiej działalności oraz praw osoby ludzkiej. Przedmiotem analizy jest tu samo pojęcie osoby i jej naturalne uzdolnienia do działania, zwłaszcza wolność i prawo w kontekście konkretnych koncepcji polityki społecznej, np. liberalizmu, socjalizmu, gospodarki wolnorynkowej, interwencjonizmu państwa. W wymiarze

przedmiotowym analizie poddane są dobra materialne w kontekście aksjologicznym, praca ludzka i jej podmiotowy wymiar, wartość pieniądza i jego znaczenie społeczno-moralne. Analizy te są prowadzone w kontekście moralnego doświadczenia ludzkiej egzystencji, branej w jej całościowym, tj. nadprzyrodzonym wymiarze. Lektura pracy pozwala stwierdzić, że teologiczno-moralna analiza działalności społeczno-ekonomicznej nie może być wyłącznie wykładem abstrakcyjnych treści dotyczących tego zagadnienia, ale ma ukazywać analityczny obraz dziejowej rzeczywistości Bosko-ludzkiej, wpisanej w egzystencję konkretnego człowieka. Przedmiotem tak pojmowanej teologicznej analizy z jednej strony jest człowiek z całą prawdą swej egzystencji, z drugiej zaś Bóg, którego człowiek poznaje nie tylko pojęciowo, ale spotyka w Jego woli wyrażonej w prawach życia moralnego. Takie zwrócenie się ku osobie ludzkiej, włączonej w wir działalności społeczno-ekonomicznej, pozwala zrozumieć jej egzystencjalną sytuację w kontekście podstawowego związku człowieka z Bogiem – Stwórcą świata i człowieka. W konsekwencji prowadzi to do podjęcia wysiłków na rzecz rozpoznawania najbardziej zasadnych i skutecznych koncepcji ekonomii i gospodarki, zdolnych uszanować prawa osoby i relacje międzyludzkie oraz zaspokoić materialne potrzeby jednostek i społeczności ludzkich.

Przeprowadzone przez księdza Jacka Gniadka analizy ludzkiego działania w sferze społeczno-ekonomicznej ukazały oryginalność teorii Ludwiga von Misesa w kontekście chrześcijańskiego personalizmu w zakresie zadań nauk ekonomicznych oraz znaczenie praw ekonomii w analizie i ocenie moralnej ludzkiego działania w tym zakresie. Autor wykazał też, że koncepcja ekonomii austriackiego naukowca wykazuje związek z katolicką nauką społeczną. Taki bowiem sposób postrzegania rzeczywistości ziemskiej pozwala pojmować porządek świata w kategoriach współzależności od Boga Stwórcy, który poprzez prawa natury wkracza także w prawa ekonomii. Taka koncepcja ekonomii ukazuje ją jako naukę o działaniu człowieka jako istoty rozumnej i wolnej, co daje podstawę do teologicznej analizy tej formy ludzkiej aktywności. Zaprezentowana koncepcja ekonomii pozwala obronić wolnorynkowe struktury rozwoju gospodarki, które charakteryzują się afirmacją ludzkiej godności i prowadzą do budowania sprawiedliwości społecznej. Do tych wniosków ksiądz Gniadek doszedł poprzez pogłębioną analizę pism L. von Misesa oraz nauczania Kościoła, zwłaszcza dokumentów papieża Jana Pawła II. Trafne połączenie tych dwóch rodzajów źródeł, wspartych literaturą przedmiotu, pozwoliło wydobyć istotę myśli analizowanego ekonomisty oraz zestawzić ją z koncepcją

chrześcijańskiego personalizmu. Takie podejście do problemu gwarantuje źródłową i teologiczną wiarygodność prowadzonych analiz oraz merytoryczną wartość wniosków. Na tle historycznego rozwoju myśli ekonomicznej i nauki Kościoła prezentowana przez księdza Jacka Gniadka teologiczno-moralna koncepcja ludzkiego działania w sferze społeczno-ekonomicznej nacechowana jest personalistycznym odniesieniem do człowieka, z poszanowaniem jego godności i potrzeb. Taka interpretacja chrześcijańskiej koncepcji ekonomii oczyszcza ją z historycznych uwarunkowań, które wielokrotnie zniekształcały naturę i egzystencjalne znaczenie społecznej nauki Kościoła w tym zakresie.

Merytoryczne znaczenie podjętej w tej książce problematyki i jej aktualność oraz jasny i „czytelny” sposób przedstawienia tytułowego zagadnienia stanowią podstawowe walory omawianej rozprawy Jacka Gniadka. W ramach współczesnych poszukiwań właściwego obrazu człowieka w życiu ekonomicznym i jego miejsca w rozwoju społeczno-gospodarczym, książka ta stanowi niezwykle ważną pomoc, zarówno w teoretycznych analizach, jak w praktyce życia. Merytoryczna wartość oraz ideowo-wychowawcze znaczenie tej książki wyraża się także w tym, że ukazuje ona prawdziwy obraz osoby ludzkiej jako podmiotu i adresata aktywności społeczno-ekonomicznej, co w kontekście współczesnych zniekształceń rozumienia człowieka w tym zakresie jest niezwykle ważne. Tym samym, książka ta stanowi bardzo ważne i trafne wyjaśnienie istoty i znaczenia dóbr materialnych i ekonomii w chrześcijańskiej koncepcji moralności oraz ludzkiego powołania. Z tych i wielu podobnych względów książka Jacka Gniadka zasługuje na uznanie i polecenie czytelnikom z różnych sfer zainteresowań badawczych oraz orientacji ideowo-społecznych.

*Józef Zabielski*